เอกสารข้อมูลสารสนเทศ
ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี
และภูมิปัญญาท้องถิ่น

รวบรวมโดย

กองการศึกษา เทศบาลตำบลสีมามงคล
ตำบลกลางดง อำเภอปากช่อง
จังหวัดนครราชสีมา

สแกนด้วย CamScanner

คำนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษาถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลสีมามงคล ได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จักสานจากไม้ไผ่

ภาษาถิ่นของประชากรในเขตพื้นที่ตำบลสีมามงคล ได้แก่ ภาษาอีสาน ภาษากลาง และภาษาโคราช ซึ่งภาษาแต่ละภาษาย่อมแตกต่างกันที่สำเนียงการพูดตลอดจนความหมายของคำศัพท์ เช่นนั้นแล้วจึงทำให้ในแต่ละท้องถิ่นมีภาษาพูดและสำเนียงที่แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นด้วย ภาษาท้องถิ่นถือเป็นเครื่องมือที่จะช่วยรักษาเรื่องราวของแต่ละกลุ่มชนได้อย่างดี

ภาษาโคราช คือภาษาไทยสำเนียงโคราช เป็นภาษาไทยถิ่นกลาง คำศัพท์ทั่วไปตรงกับภาษาไทยถิ่น กลางมีสำเนียงค่อนข้างเหน่อและห้วนสั้นแบบภาคกลาง แต่มีการผันคำต่ำ-สูงที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่แตกต่างจาก ภาษาไทยถิ่นกลางบ้าง โดยมักใช้เสียงวรรณยุกต์เอก (เสียงต่ำ) แทนเสียงวรรณยุกต์โท (เสียงสูง) เช่น “โม่” แทน “โม้” หรือ “เสื่อ” แทน “เสื้อ” เป็นต้น นอกจากนี้ยังยืมคำในภาษาไทยถิ่นอีสานมาใช้ปะปนกันด้วยเล็กน้อย และเมื่อพูดจบ ประโยคจะลงท้ายด้วยคำว่า “เบิ้ง, เหว่ย, ด๊อก

แตกต่างจาก ภาษาไทยถิ่นกลางบ้าง โดยมักใช้เสียงวรรณยุกต์เอก (เสียงต่ำ) แทนเสียงวรรณยุกต์โท (เสียงสูง) เช่น "โม่" แทน "โม้"หรือ "เสื่อ" แทน "เสื้อ" หรือ “กินข้าว” เป็น “กินเข่า” เป็นต้น นอกจากนี้ยังยืมคำในภาษาไทยถิ่นอีสานมาใช้ปะปนกันด้วยเล็กน้อย และเมื่อพูดจบประโยคจะลงท้ายด้วยคำว่า “เดิ้ง, เบิ้ง, ดา, ด๊อก, เหว่ย” เป็นภาษาที่ใช้มากในจังหวัดนครราชสีมาเกือบทุกอำเภอ ยกเว้นบางอำเภอที่มีชาวไทยอีสานอยู่เป็นจำนวนมากกว่า เช่น อำเภอบัวใหญ่ อำเภอสูงเนิน อำเภอปักธงชัย เป็นต้น นอกจากที่พบว่าการใช้ภาษาไทยสำเนียงโคราชในประชากรบางส่วนของจังหวัดสระบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสระแก้ว อีกด้วย

สแกนด้วย CamScanner

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
1. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปหัตถกรรม ประเภท (จักสาน)	2
2. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านภาษาและวรรณกรรม (หมอเพลงโคราช)	4
3. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านเกษตรกรรม ปราชญ์ชาวบ้าน (หมอดินอาสา)	12
4. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศิลปกรรม (สวนซ่อนศิลป์)	14
5. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านแพทย์แผนไทย (ลูกประคบสมุนไพรไทย)	22

สแกนด้วย CamScanner

1. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปหัตถกรรม ประเภท จักสาน

2. ที่ตั้ง 18/1 หมู่ที่ 4 ตำบลกลางดง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

3. ชื่อ นายฉลอง สบายเขต อายุ 63 ปี โทรศัพท์ 086-9779684

4. เนื้อหาสาระสำคัญในภูมิปัญญาท้องถิ่น

เครื่องจักสานเป็นเครื่องใช้ของคนไทย ที่มีใช้กันทั่วไปแทบทุกครัวเรือนมาตั้งแต่สมัยโบราณ เครื่องจักสานนั้นนอกจากจะสานเป็นภาชนะต่างๆแล้ว ยังสานเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันอีกมากมายหลายชนิด ได้แก่ สานเป็นเครื่องดัก กุ้ง ปู ปลา ได้แก่ ลอบ ไซ ตุ้ม สุ่ม ชะนาง อีจู้ เป็นต้น

เครื่องจักสานสำหรับสวมศีรษะ เพื่อป้องกันแดดและฝน เช่น ตะกร้า งอบ หมวก เปี้ยว เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องรองนั่ง ปูนอน เช่น เสื่อลำแพน เสื่อกระจูด เสื่อใบลำเจียก เครื่องจักสานที่ใช้เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค ได้แก่ กระชอน กะโล่ ก่องข้าว หวด กระติบ ฝาชี เป็นต้น

วัตถุดิบหรือสิ่งที่นำมาทำเครื่องจักสานของไทยมีหลายชนิดแตกต่างกันไป มักทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ โดยการนำไม้ไผ่มาจักเป็นตอก สานเป็นสิ่งต่างๆ

การทำเครื่องจักสานจะต้องนำวัตถุดิบมาแปรรูปให้เป็นเส้นตอก เพื่อให้สานได้สะดวกและได้รูปทรงตามความต้องการ เช่น นำไม้ไผ่มาจักเป็นตอก นำหวายมาจักเป็นเส้น นำใบตาล ใบมะพร้าว ใบจาก ใบลาน มาฉีกเอาก้านใบออก แล้วจักใบให้มีขนาดตามต้องการ ก่อนที่จะนำมาสานเป็นสิ่งต่างๆ เช่น สานเป็นปลาตะเพียน ตั๊กแตน งอก หมวก วิธีการทำเครื่องจักสานนั้น สามารถทำได้ตั้งแต่การสานอย่างง่าย ด้วยการสานขัดเป็นตาห่างๆ อย่างการสานรั้วหรือแผงเล้าไก่ เล้าเป็ด จนถึงการสานเป็นภาชนะเครื่องใช้ที่มีความประณีตสวยงาม เช่น กระเป๋าถือ เชี่ยนหมาก พานย่านลิเภาของภาคใต้ กระจาดสำหรับใส่อาหารไปทำบุญของชาวบ้านภาคกลาง และเครื่องจักสานที่ใช้ในพิธีกรรม ซึ่งสานอย่างประณีตสวยงาม ได้แก่ ก่องข้าวขวัญของชาวอีสาน เป็นต้น

เครื่องจักสานเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนไทยมาช้านาน แม้ทุกวันนี้จะมีภาชนะเครื่องใช้ที่ทำด้วยพลาสติกและวัตถุดิบอย่างอื่นมาใช้แทนเครื่องจักสานบางชนิดก็ตาม แต่เครื่องจักสานหลายชนิด ก็ยังเป็นของใช้พื้นบ้านของชาวชนบทที่มีคุณสมบัติพิเศษที่ไม่สามารถใช้สิ่งอื่นทดแทนได้ เช่น ก่องข้าว กระติบข้าว และเครื่องจักสานสำหรับจับและดักสัตว์น้ำบางชนิด ได้แก่ ลอง ไซ ลัน อีจู้ เป็นต้น

นอกจากเครื่องจักสานจะเป็นเครื่องใช้พื้นบ้านของคนไทยมาแต่อดีตแล้ว เครื่องจักสานยังเป็นงานศิลปหัตถกรรม และหัตถกรรมที่บรรพชนไทยทำขึ้นตามสภาพสิ่งแวดล้อม ขนบประเพณีและวัฒนธรรม ดังนั้นเครื่องจักสานไทย ซึ่งเกิดจากความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาของคนไทย สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย จากอดีตสืบมาจนปัจจุบัน

สแกนด้วย CamScanner

ไม้ไผ่

เป็นวัตถุดิบจากธรรมชาติ ที่นิยมนำมาทำเครื่องจักสานกันแพร่หลายที่สุด เพราะมีทั่วไปแทบทุกภาคของประเทศ ไม้ไผ่ในประเทศไทยมีหลายชนิด แต่ละชนิดมีคุณสมบัติที่สามารถนำมาใช้ทำเครื่องจักสานได้ดีแตกต่างกันไป เช่น

ไม้ไผ่สีสุก นิยมนำมาทำเครื่องจักสานกันอย่างแพร่หลาย ทุกภาคของประเทศ เพราะมีผิวสวย เนื้อหนา และแข็ง ลำต้นตรง นำมาทำเครื่องจักสาน และใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง
ไม้ไผ่ซาง เป็นไม้ขนาดกลาง ปล้องยาว เนื้ออ่อน ขึ้นทั่วไปในภาคเหนือ นิยมนำมาทำเป็นเครื่องจักสานได้ดี
ไม้ไผ่บงหรือไผ่ตง ไม้ขนาดใหญ่ ลำต้นตรง ไม่มีหนาม นำมาทำเป็นเครื่องจักสานได้ดี
ไม้ไผ่ที่ใช้เป็นวัตถุดิบทำเครื่องจักสานได้ยังมีอีกหลายชนิด แต่ละชนิดมีคุณสมบัติแตกต่างกันไป เช่น ไม้ไผ่หก ไม้ไผ่รวก ไม้ไผ่ป้าว ไม้ไผ่เหล่านี้ นำมาทำเครื่องจักสานได้มากมายหลายชนิด ตั้งแต่ทำเป็นภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ เช่น กระบุง ตะกร้า กระจาด จนถึงทำเป็นเครื่องมือสำหรับ ดัก จับ ขัง สัตว์น้ำ จำพวกตะข้อง กระชัง สุ่ม อีจู้ ฯลฯ

นอกจากไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ในภาคต่างๆ ยังมีวัตถุดิบ ที่นำมาทำเครื่องจักสานได้อีกหลายชนิด ได้แก่

สแกนด้วย CamScanner

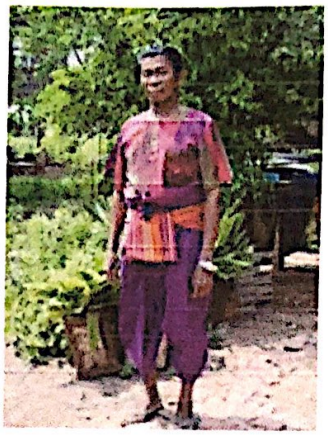

1. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น หมอเพลงโคราช
2. ที่ตั้ง 86 หมู่ที่ 2 ตำบลกลางดง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
3. ชื่อ นายประเสริฐ บัวรอด อายุ 66 ปี โทรศัพท์ 086-5812416
4. เนื้อหาสาระสำคัญในภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประวัติ ของเพลงโคราชนั้นมีการเล่าขานกันมาว่า มีนายพรานคนหนึ่งชื่อ เพชรน้อย ออกไปล่าสัตว์ ในเขตหนองบุนนาก บ้านหนองบุนนาก อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา คืนหนึ่งแกไปพบลูกสาวพญานาค ขึ้นมาจากหนองน้ำ มานั่งร้องเพลงคนเดียว พรานเพชรน้อยได้ยินเสียง จึงแอบเข้าไปฟังใกล้ ๆ แกประทับใจ ในความไพเราะ และเนื้อหาของเพลง จึงจำเนื้อและทำนองมาร้องให้คนอื่นฟัง ลักษณะเพลงที่ร้องเป็นเพลงก้อม หรือเพลงคู่สอง

อีกตำนานหนึ่งเล่าว่า ชาวโคราชได้เพลงโคราชมาจากอินเดีย โดยพระยาเข็มเพชรเป็นผู้นำมาพร้อมๆ กับ ลิเก และลำตัด โดยให้ลิเกอยู่กรุงเทพฯ ลำตัดอยู่ภาคกลาง และเพลงโคราชอยู่ที่นครราชสีมา เพลงโคราชระยะแรกๆ เป็นแบบเพลงก้อม คนที่เรียนรู้เพลงโคราช จากพระยาเข็มเพชร ชื่อตาจัน บ้านสก อยู่ "ชุมบ้านสก" ติดกับ สถานีรถไฟชุมทางถนนจิระ

ตำนานทั้งสองถึงแม้จะต่างกันในด้านกำเนิดแต่ตรงกันอย่างหนึ่งที่กล่าวว่าเพลงโคราชระยะแรกเล่นแบบเพลงก้อม

ก้อม เป็นภาษาโคราชและภาษาอีสาน แปลว่า สั้น เพลงก้อมหมายถึง เพลงสั้น ๆ ว่าโต้ตอบกล่าวลอย ๆ ทั้งที่มีความหมายลึกซึ้ง หรือไม่มีความหมายเลยก็ได้

เพลง โคราชจะเริ่มเล่นตั้งแต่เมื่อใด ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด หลักฐานจากคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมา มีเพียงว่าสมัยท้าวสุรนารี (คุณย่าโม) ยังมีชีวิตอยู่ (พ.ศ. 2313 ถึง 2395) ท่านชอบเพลงโคราชมาก เรื่องราวของเพลงโคราชได้ปรากฏหลักฐานชัดเจน คือในปี พ.ศ. 2456 ที่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระราชชนนีพันปีหลวง เสด็จมานครราชสีมาทรงเปิดถนนจอมสุรางค์ยาตร์ และเสด็จไปพิมาย ในโอกาสรับเสด็จครั้งนั้น หมอเพลงชายรุ่นเก่าชื่อเสียงโด่งดังมากชื่อนายหรี่ บ้านสวนข่า ได้มีโอกาสเล่นเพลงโคราชถวาย เพลงที่เล่นใช้เพลงหลัก

เพลงโคราชมีโอกาสเล่นถวายหน้าพระที่นั่งในงานชุมนุมลูกเสือครั้งที่ 1 ในนามการแสดงมหรสพของมณฑลนครราชสีมา เกี่ยวกับกำเนิดของเพลงโคราช มีทั้งที่เป็นคำเล่าและตำนานหลักฐานจากคำบอกเล่าของหมอเพลงอีกจำนวนหนึ่ง เล่าต่อ ๆ กันมาว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์มีสงครามระหว่างไทยกับเขมร เมื่อไทยชนะสงครามเขมรครั้งไร ชาวบ้านจะมีการเฉลิมฉลองชัยชนะ ด้วยการขับร้องและร่ายรำกันในหมู่สกที่เขาเรียกว่า " ชุมบ้านสก " ใกล้ ๆ กับชุมทางรถไฟ ถนนจิระและเริ่มเล่นเพลงโคราชกันที่หมู่บ้านนี้ ท่าทางการรำรุกรำถอยและการป้องหู มีผู้สันนิษฐานว่าประยุกต์มาจากการเล่นเจรียง ที่เป็นเพลงพื้นบ้านของชาวสุรินทร์ผสมผสานกับเพลงทรงเครื่องของภาคกลาง

สแกนด้วย CamScanner

ประเภทของเพลงโคราช

การแบ่งประเภทของเพลงโคราชนั้น แบ่งได้หลายวิธี พอจะแยกกล่าวได้ดังนี้

แบ่งตามโอกาสที่จะเล่น ได้ 2 ประเภท

เพลงอาชีพ ได้แก่ เพลงโคราชที่เล่นเป็นอาชีพ มีการว่าจ้างเป็นเงินตามราคาที่กำหนด เพลงประเภทนี้จะเล่นในงานฉลองหรือสมโภชต่าง ๆ เช่น งานศพ งานบวชนาค ทอดกฐินงานประจำปี หรือเล่นแก้บน ผู้ประกอบอาชีพเพลงโคราชนี้เรียกว่า " หมอเพลง" การเล่นจะเล่นเป็นพิธีการ มีเวที การแต่งกายตามแบบของหมอเพลง และมีการยกครูเป็นต้น

เพลงชาวบ้าน เพลงประเภทนี้ เป็นเพลงของชาวบ้านที่ร้องเล่นกันในยามว่างงานเพื่อความสนุกสนาน เช่น ในงานลงแขก ไถนา หรือเกี่ยวข้าว หรือพบปะพูดคุยกันในวงสุราชาวบ้านที่ว่าเพลงได้ จะว่าเพลงโต้ตอบกันเพื่อความสนุกสนาน ไม่มีพิธีรีตรอง ไม่ต้องสร้างเวทีหรือ " โรงเพลง " และไม่มีการแต่งกายแบบหมอเพลงอาชีพ

แบ่งตามวิวัฒนาการของเพลงโคราช ตั้งแต่ยุคแรกมาจนถึงยุคปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่เพลงสั้น ๆ มาจนถึงเพลงยาว ๆ ที่ใช้เล่นกันในปัจจุบันนี้แบ่งได้ 5 ประเภท คือ

2.1 เพลงขัดอัน เป็นเพลงสั้น ๆ มีสัมผัสอยู่แห่งเดียว คือ ระหว่างวรรคที่ 1 กับวรรคที่ 2 เท่านั้น ส่วนวรรคที่ 3 และ 4 ไม่มีสัมผัส (สัมผัสที่ใช้เป็นสัมผัสสระ) เช่น

2.1.1 เอ้อเอ่อ....สะรุสะระ อีแม่กะทะขั่วถั่ว
เมิ้ดบุญผัวแล้ว เหมือนไข่ไก่ร่างรัง

2.1.2 เอ้อเอ่อ....สะรุสะระ อีแม่กะทะขั่วหมี่
รู้ว่ากินไม่เมิ้ด มึงจิขั่วมากทำไม

(ในข้อ 2.1.2 นี้ จะเห็นได้ว่ามีการเล่นอักษรเพิ่มเข้ามาแต่ยังไม่บังคับ ลักษณะนี้จะกลายเป็นสัมผัสบังคับในสมัยหลัง)

2.2 เพลงก้อม เป็นเพลงสั้น ๆ เช่นเดียวกับเพลงขัดอัน แต่เพิ่มสัมผัสในระหว่างวรรคที่ 3 และ 4 ซึ่งไม่มีในในเพลงขัดอัน เช่น

ทำกะต้องกะแต้ง อยู่เหมือนกะแต๋งคอกะติก
ขอให่พี่ชักหน่อย จะเอาไปฝากถ่วยน่ามพริก

2.3 เพลงหลัก เป็นเพลงที่เพิ่มจำนวนวรรคจาก 4 วรรคในเพลง 2 ประเภทต้นมาเป็น 6 วรรค เพลงประเภทนี้จะเห็นว่าการเริ่มใช้สัมผัสประเภทอักษรเด่นชัดขึ้นเช่น

2.3.1 อันคนเราทุกวัน เปรียบกันกะโคม
พอคนโห่ควันโหม ก็ลอยบนเวหา
พอเมิ้ดควันโคมคืน ก็ตึกลงพื้นสุธา...ใหญ่

2.3.2 เกษาว่าผม แก่แล้วบานผี
เมื่อผมดำงามดี ก็ลับมาหายดำ
ไม่เป็นผลดีดอกผม จะไม่นิยมมันทำ...ไม

2.4 เพลงสมัยปัจจุบัน คือเพลงที่ใช้ร้องเล่นกันในปัจจุบัน มีขนาดยาวกว่าสมัยก่อน ๆ แต่ถ้าร้องจะร้องช้าบางที

สแกนด้วย CamScanner

จังหวะไม่สม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับผู้ร้อง ร้องช้าหรือร้องเร็วไม่สม่ำเสมอเช่น

โอ้โอ่

..... ประเทศของไทยเราถึงคราวแคบ มันต้องมีคนแอบดอกนาพี่เอย

.....คนแผ่งเพลงโคราช สมัยเจริญจ้างเป็นเงินมาก็แพง .....เองจะว่ากันยังไงจะถูกใจคนฟังขอให้หนุ่มนำหน้าพอ

.....เหนื่อยมาจะนำนอน ถ้าเข่าใจครรไลจร ให้ชี่นิ่วนำทาง

.....อุปมาเหมือนยังพระ.....เดินนำเณร (ตบมือ)

สมัยวิวัฒน์พัฒนา เขาก้าวหน่ามิใช่น่อย

มาฉันจะเดินซ่อนรอย ขอแต่ให้พี่ชายนำ

ถ้ายังไม่จรจะนำไปถึงจุ๊ด ฉันคงไม่ยุ๊ดพยายาม

จะนำน้องเข่าไปเขาใหญ่ หรือดงพญา....เย็น

2.5 เพลงจังหวะรำ เพลงประเภทนี้ เป็นที่ใช้ร้องกันอยู่ในสมัยปัจจุบันเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วในข้อ 2.4 แตกต่างกันที่ตรงจังหวะรำนี้จะเล่นสัมผัสมาก และสม่ำเสมอ สามารถเคาะจังหวะตามได้ และขณะที่ร้อง ผู้ร้องจะรำขย่มตัวไปตามจังหวะเพลงด้วย โดยจะเริ่มรำเมื่อว่าไปแล้วประมาณ 4 วรรค เพราะใน 4 วรรคต้นนี้ จังหวะยังไม่กระชั้นหรือคงที่ อาจช้าบ้างเร็วบ้าง จะรำด้วยก็ได้แต่เป็นการรำช้า ๆ ไปรำจังหวะเร็วที่วรรคที่ 5 - 8 เป็นการจบท่อนแรก พร้อมทั้งตบมือ 1 ครั้ง พอขึ้นท่อนที่ 2 จะร้องช้าลงเพื่อเตรียมจบหรือเตรียมลง การรำหลอกล่อกันระหว่างชายและหญิง คือถ้าฝ่ายชายร้อง ฝ่ายหญิงก็จะรำด้วย ถ้าฝ่ายหญิงร้องฝ่ายชายก็จะรำด้วย การรำจึงเป็นการรำทีละคู่

แบ่งตามลักษณะกลอน จะได้เป็น 5 ประเภทคือ เพลงคู่สอง เพลงคู่สี่ เพลงคู่แปด และเพลงคู่สิบสอง การแบ่งเช่นนี้ เป็นการกำหนดประเภทคล้ายแบบที่แบ่งตามวิวัฒนาการนั่นเอง คือเพลงคู่สองกับคู่สี่ เป็นเพลงก้อม ส่วนเพลงคู่หก กับคู่แปดเป็นเพลงที่ใช้ร้องกันในปัจจุบัน ซึ่งทั้งสองประเภทนี้ มีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย ในด้านจำนวนคำในวรรค ส่วนเพลงคู่สิบสองนั้นเป็นเพลงที่ดัดแปลง มาจากเพลงคู่แปด โดยเพิ่มจำนวนคำ ในวรรคมากขึ้น และร้องเร็วมาก จังหวะถี่ยังไม่แพร่หลายนักในปัจจุบัน เพราะหมอเพลงส่วนใหญ่จะคิดคำไม่ทัน กับที่ต้องว่าเร็ว ๆ จึงปรากฏให้เห็น เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

แบ่งตามเนื้อหาของเพลง จะได้หลายชนิด เช่น เพลงเกริ่น เพลงเชิญ เพลงไหว้ครู เพลงถามข่าว เพลงชวน เพลงชมนกชมไม้ เพลงเกี้ยวเพลงเปรียบ เพลงสาบาน เพลงด่า เพลงคร่ำครวญ เพลงสู่ขอ เพลงเกี้ยวแกมจาก เพลงจาก เพลงลา เพลงพาหนี เพลงปลอบ เพลงไหว้พระ เพลงตัวเดียว เพลงเรื่อง (นิทาน) เป็นต้น

เนื้อหาของเพลงโคราชมีหลายรส ทั้งคำสั่งสอนคำด่า กระทบกระเทียบเปรียบเปรยและกล่าวเป็นนัยถึงเรื่องเพศ เป็นการใช้ภาษาเชิงสัญลักษณ์ และการใช้คำตรงๆ จนคนที่ไม่ชิน กับเพลงปฏิพากย์พื้นบ้าน ฟังไม่ได้ เพราะเห็นว่า หยาบโลนจนเกินไป ถ้าผู้ฟังเพลงชอบใจ จะโห่ฮิ้วแทนการปรบมือ

สแกนด้วย CamScanner

เนื้อหาของเพลงโคราชเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้

1. สุภาษิต และคำสั่งสอน
2. เจตคติต่อสังคม
3. ความเชื่อถือและค่านิยม
4. ความเป็นอยู่ อาชีพ และสภาพสังคม
5. วรรคดีไทย
6. นิทานพื้นบ้านและนิทานชาดก
7. ประวัติศาสตร์และวีรสตรีไทย
8. การใช้ปฏิภาณไหวพริบในการพูดจาโต้ตอบกัน
9. ความรัก
10. ธรรมในพุทธศาสนา

เนื้อหาของเพลงโคราช

ขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะเล่น และบางครั้ง ก็แล้วแต่เจ้าภาพที่หาเพลงโคราชไปเล่น เป็นผู้กำหนดว่าจะให้เล่นเรื่องอะไร หมอเพลงโคราชรุ่นเก่า จะเน้นเรื่องการใช้ปฏิภาณไหวพริบ นิทานชาดก และเคร่งครัดมากในเรื่องสอนศีลธรรม หมอเพลงโคราชรุ่นใหม่ มักจะเล่นตามคำเรียกร้องของผู้ฟัง และบางคน ไม่เคร่งครัดในเรื่องศีลธรรมมากนัก

การเขียนกลอนเพลงโคราช

แม้จะทราบว่า คณะสัมผัสของเพลงโคราชเป็นอย่างไร แต่การเขียนกลอนหรือแต่งกลอน ไม่อาจกระทำได้ง่ายนัก การบรรจุคำลงตามคณะ ให้ถูกต้องสัมผัสบังคับได้นั้น ไม่ได้หมายความว่า จะสามารถร้องเป็นทำนองได้ เช่นเดียวกันกับที่ปรากฏในวรรณคดีบางประเภท โดยเฉพาะวรรณคดีการละคร ว่ามีกลอนบทละครบางเรื่อง ที่ไม่สามารถนำไปร้องหรือเล่นละครได้จริง เพราะแม้จะถูกต้องตามสัมผัสบังคับทุกประการ แต่ลีลาของกลอนไม่สอดคล้องกับทำนองการร้อง

เพลงโคราชก็เช่นเดียวกัน ผู้ที่จะเขียนกลอนโคราชได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักทำนองจังหวะ และลำนำของเพลงโคราชได้ว่าเป็นอย่างไร ต้องจำได้แม่นว่า ลำนำทำนองและจังหวะเป็นอย่างไร นั่นย่อมหมายถึงว่า ผู้ที่จะจดจำลำนำจังหวะและทำนองได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่เคยฝึกหัดร้องเพลงโคราชให้จำได้มากๆ หมั่นฝึกฝน จนรู้เสียงสูงเสียงต่ำ เสียงสั้น เสียงยาว และฟังจังหวะแม่นยำ หรือเคยชิน เมื่อได้สัมผัสกับกลอนเพลงบ่อยๆ ก็จะจำได้ขึ้นใจ เมื่อจะแต่งกลอน หรือนึกกลอนใหม่ ก็ใช้คำไปตามทำนอง หรือจังหวะที่จำได้นั้นเป็นเกณฑ์ ดังนั้นแม้หมอเพลงโคราช จะไม่ได้เรียนหรือศึกษาเกี่ยวกับคณะสัมผัส หรือลักษณะกลอนเพลงโคราช ในภาคทฤษฎี แต่จากการท่องกลอนบ่อยๆ ฝึกหัดว่าเพลงด้วยความพยายาม ก็จะรู้ได้ว่า คำคล้องจองหรือสัมผัส และลีลาของเพลงเป็นอย่างไร ถ้าหากมีความรู้การใช้คำ หรือมีความรู้แตกฉานในด้านภาษา ก็จะสามารถหาคำ มาใส่ในกลอน ให้สามารถร้องเป็นเพลงได้ ครูเพลงทั่วไป จึงแต่งกลอนเพลงได้ในลักษณะเขียนไปตามลีลานี้ หรือหมอเพลง ที่มีประสบการณ์พอสมควร จะสามารถด้นกลอนหรือว่ากลอนสดได้ทันที ส่วนที่ยังไม่ชำนาญ ใช้วิธีท่องจำกลอนเพลงให้ได้มากๆ จึงจะสามารถสังเกตได้ว่า หมอเพลงคนเดียวกัน ถ้าเขาเล่นต่างโอกาส ต่าง

สแกนด้วย CamScanner

สถานที่ มักจะมีเนื้อร้อง และทำนองซ้ำๆ กันอยู่มาก หรือสังเกตได้อีกว่าหมอเพลงหลายๆ คน ที่เรียนมา จากครูคนเดียวกัน ก็จะมีลีลาการร้อง ทำนอง จังหวะเพลงคล้ายคลึงกัน

สำหรับผู้ที่จะฝึกหัดเขียน หรือแต่งกลอนเพลงโคราช ก็จะต้องมีคุณสมบัติเช่นเดียวกันคือ ศึกษาส่วนประกอบต่างๆ ของเพลงโคราชให้เข้าใจ และต้องร้องเพลงโคราชได้ เมื่อเขียนมาแล้วก็ลองร้องดู ถ้าตรงไหนใช้เสียงผิดไป จากลีลาของเพลง ก็สามารถแก้ไข หรือปรับเข้ากับลีลานั้นได้

วิวัฒนาการของการเล่นเพลงโคราช

การฝึกเพลงโคราช

การฝึกเพลงโคราชนั้น ส่วนใหญ่ผู้มีใจรักในการที่จะเป็นหมอเพลงแล้ว มักไปฝากตัวเป็นศิษย์ กับครูเพลงโดยตรง มีบางรายที่บิดามารดาหรือผู้ปกครอง ต้องการให้ลูกเป็นหมอเพลงก็นำไปฝากกับครูเพลง และบางรายที่ครูเพลง เห็นว่ามีแววจะเป็นหมอเพลงที่ดี ก็มักจะขอตัวไปอยู่ด้วย ครูจะดูหน่วยก้านของผู้ที่จะเป็นศิษย์ ดูกิริยาท่าทาง เสียง และปฏิภาณ การทดสอบเพื่อรับเป็นลูกศิษย์ อาจทำได้โดย ให้ร้องว่าเพลงก้อมให้ฟัง ถ้าเห็นว่ามีแวว พอจะเป็นหมอเพลงได้ ก็รับไว้ ก่อนจะหัดต้องมีการยกครูก่อน

อุปกรณ์ที่จะใช้คือ

1. กรวย 6 กรวย (ลักษณะเป็นกรวยก้นแหลม)
2. ดอกไม้ขาว 6 คู่
3. เทียน 6 เล่ม
4. ธูป 6 ดอก
5. ผ้าขาว 1 ผืน ยาวประมาณ 4 ศอก
6. เงิน 6 บาท บางครูก็ 12 บาท

เมื่อรับไว้เป็นศิษย์แล้ว ผู้ที่จะหัดเพลง ก็จะพักอยู่ที่บ้านครู ช่วยครูทำงานในตอนกลางวัน ตอนกลางคืนจะต่อเพลงกับครู ซึ่งเป็นการต่อเพลงแบบปากต่อปาก ไม่มีการเขียนหรือจดไว้ เพราะคนในสมัยก่อน มีผู้รู้หนังสือน้อย หมอเพลงที่มีชื่อเสียงมากในยุคก่อน บางคนไม่รู้หนังสือ การต่อกลอนในลักษณะนี้จะต่อกันคืนละ 1 กลอนเท่านั้น ศิษย์จะต้องท่องจนขึ้นใจ และต้องว่าให้ครูฟังในตอนเช้า ก่อนที่จะออกไปทำงานให้ครู ถ้าจำไม่ได้ก็จะต้องต่อกันใหม่ในคืนต่อไป จนกว่าจะจำได้ นอกจากจะต่อกลอนแล้ว ครูยังให้ฝึกการเอื้อนทำนองและออกเสียงตัวกล้ำ "ร ล" อีกด้วย

ศิษย์คนใดมีความจำดี มีปฏิภาณ ก็อาจจะใช้เวลาเรียนไม่นาน 1 - 2 ปี ก็ออกเล่นได้ แต่บางคนเรียนช้าอาจใช้เวลาถึง 10 ปี เนื้อหาที่เรียนนั้น ถ้าเป็นผู้หญิง จะเรียนเฉพาะกลอนเพลง ถ้าผู้ชายจะเรียนคาถาอาคมด้วย ในสมัยก่อนพวกผู้ชาย ก่อนที่จะออกแสดง จะต้องทำพิธีเข้ากรรมในโบสถ์ เป็นเวลา 7 วัน กินข้าววันละ 7 ปั้น วันแรกต้องทำน้ำมนต์ไว้ดื่ม และต้องกินพริกไทพันเม็ด เพราะเชื่อว่าจะทำให้ปัญญาดีว่าเพลงออก ในระหว่างที่เข้ากรรม 7 วัน นี้ห้ามว่าเพลง เพราะทำให้กรรมแตก เรียกว่าถ้าใครกรรมแตก มักจะมีอันเป็นไป ผู้เข้ากรรม แต่ละคนจะมีไก่สีขาว เรียกว่าไก่ชี ไว้เสี่ยงทาย ในระหว่างที่เข้ากรรมไก่ของใครคึก เจ้าของไก่ มักจะเป็นหมอเพลงที่มีชื่อต่อไป ถ้าไก่ของใครหงอย เจ้าของมักจะไม่ประสบความสำเร็จในอาชีพหมอเพลง

สแกนด้วย CamScanner

ลักษณะเวทีเพลงโคราช

ในสมัยก่อนนั้นการเล่นเพลงโคราชไม่จำกัดสถานที่ อาจเล่นบนบ้านหรือลานบ้านก็ได้ เพียงแต่นำครกตำข้าว (ครกซ้อมมือ) มาวางคว่ำลง แล้วหาถังตักน้ำวางไว้บนครกนั้น เพื่อให้หมอเพลงได้ดื่มแก้คอแห้ง ในยุคที่ยังไม่มีไฟฟ้าแสงสว่าง ชาวบ้านมักจะทำไต้ข้าง หรือไต้รุ่งให้แสงสว่างแทน ลักษณะของไต้ข้างหรือไต้รุ่งทำด้วยไม้ไผ่ยาวประมาณ 5 ศอก ปลายข้างหนึ่งจักด้วยมีด แผ่ออกสานด้วยไม้ไผ่เป็นรูปกระทะใส่ดินกรุ ใส่ชันผสมไม้ผุ ๆ หรือแกลบ จุดให้แสงสว่าง ปลายอีกข้างหนึ่งฝังดินใกล้ ๆ กับครก ต่อมาใช้ตะเกียงเจ้าพายุ หรือตะเกียงลาน จุดแทนไต้รุ่ง เวที ก็เปลี่ยนมาเป็นลำดับ คือ มีเสา 4 เสา ยกพื้นปูกระดาน สูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร หลังคามุงด้วยก้านมะพร้าว ที่กลางพื้นเวทีก็ยังมีถังใส่น้ำตั้งอยู่เช่นเดิม เมื่อก่อน ที่ยังไม่มีเครื่องขยายเสียงนั้น หมอเพลงต้องเสียงดัง พอที่จะฟังได้ยิน แต่ปัจจุบันสิ่งที่ช่วยให้แสงสว่าง ในการเล่นเพลงโคราชคือไฟฟ้าและมีเครื่องขยายเสียง ที่ดังกว่าเสียงหมอเพลงในครั้งก่อน ๆ เป็นประโยชน์ทั้งผู้ฟังและหมอเพลง

พิธีไหว้ครู

ก่อนขึ้นเวที หมอเพลงจะไหว้ครูก่อน เครื่องไหว้ครู ซึ่งเจ้าภาพเป็นผู้หามาให้ ประกอบด้วย ผ้าขาว 1 ผืน กรวยพระ 6 กรวย ดอกไม้ ธูป เทียน และเงินค่ายกครู 6 บาท สำหรับงานธรรมดา ส่วนงานศพ 12 บาท ผ้าขาวนั้นจะได้คืนจากหมอเพลง เมื่อเสร็จงานแล้ว หมอเพลงจะไหว้ครูทุกวัน โดยหัวหน้าที่ไป จะเป็นผู้นำไหว้ หลังจากแต่งตัวเสร็จก่อนขึ้นเวที การไหว้ครู หมอเพลงจะไหว้บุพการี และบางคนก็ไหว้พญามารด้วย คือขอให้พญามาร ทำลายฝ่ายตรงข้ามให้ย่อยยับ จำกลอนไม่ได้ ในบทไหว้ครูก็ดูไม่จริงจัง และแทรกอารมณ์ขัน ไว้มาก

การแต่งกายของหมอเพลงโคราช

ผู้ชาย ส่วนใหญ่จะนุ่งผ้าโจงกระเบน ผ้าที่จะนำมานุ่งส่วนใหญ่ จะเป็นผ้าไหมหางกระรอก ซึ่งเป็นผลิตผลของชาวโคราชผลิตกันขึ้นมาเอง หรือบางทีก็ใช้ผ้าม่วงแทนก็มี เสื้อที่ใช้นั้น เป็นเสื้อคอกลม แขนสั้น สีไม่จำกัด มีผ้าขาวม้าคาดเอว ภาษาโคราชว่าใช้ผ้าขาวม้า "เคียนพุง" เครื่องประดับอื่น ๆ นอกจากนี้แล้ว ส่วนใหญ่ไม่มี หมอเพลงบางคนก็แขวนพระเครื่องบ้าง

ผู้หญิง นุ่งผ้าโจงกระเบน เหมือนหมอเพลงผู้ชาย ผ้าที่ใช้นุ่งก็เป็นผ้าไหมหางกระรอกหรือผ้าม่วง เสื้อนิยมสวมเสื้อรัดรูป ไม่มีปก แขนสั้น ในสมัยก่อนนั้นผู้หญิงไม่สวมเสื้อ มีแต่ผ้ารัดอก และใช้ผ้าสะไบเฉียง พาดไหล่ นอกจากนี้บางคนนิยมใช้พลูจีบทัดหู ทั้งนี้เพราะผู้หญิงไม่รู้จักชายหูชายตา ครูเพลงเลยสอน ให้หัดชำเลืองดูพลูจีบที่ทัดหู

ท่ารำ

ท่ารำพอจะจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ท่ารำช้า ลักษณะการรำผู้ชาย จะกางแขนทั้งสองข้างออกพองาม มือแบออกรำขึ้นลงข้างต้น ส่วนขาย่างตามจังหวะ ของกลอนเพลง สมัยก่อนผู้ชายจะวาดวงแขนกว้าง ผู้หญิงรำเหมือนฝ่ายชาย ต่างกันที่จีบมือและวงแขนแคบ

2. ท่ารำเร็ว ฝ่ายชายจะรำเหมือนท่ารำช้า แต่เร่งจังหวะการรำให้เร็วขึ้นตามกลอนเพลง อีกทั้งต้องรำรุดหน้า เข้าหาฝ่ายหญิง ทำนองว่า จะเข้าไปถูกเนื้อต้องตัว ท่ารำเหมือนท่ารำช้า เมื่อฝ่ายชายรุกมา หญิงก็จะรำถอยหนี มือทั้งสอง ต้องคอยรำปัดป้อง มิให้ฝ่ายชายถูกเนื้อต้องตัวได้ แต่อย่างไรก็ตาม

สแกนด้วย CamScanner

มีข้อห้ามสำหรับหมอเพลง ฝ่ายชาย จะถูกเนื้อต้องตัวฝ่ายหญิงไม่ได้

ปรัชญาเบื้องหลังท่ารำ มีว่า การที่ผู้ชายวาดวงแขนกว้าง เป็นการแสดงการปกป้อง คุ้มครองฝ่ายหญิง ผู้หญิงวาดวงแขนแคบ แสดงการฉอเลาะ ตอนแรกชายจะรุกหญิงถอย และตอนหลังหญิงจะรุก ชายถอย แสดงว่าหญิงจะชนะทุกครั้ง ในเรื่องเพศ

ลำดับขั้นของการเล่นเพลงโคราช

การเล่นเพลงโคราชซึ่งกลอนเพลงมีชื่อเรียกตามเนื้อหาต่างๆ แต่พอจะสรุปการเล่นเป็นขั้น ๆ ได้ดังนี้

1. เพลงเกริ่น ฝ่ายชายจะขึ้นเวทีก่อน บอกเกริ่นให้รู้ถึงเหตุที่จัดให้มีการเล่นเพลงขึ้นเพื่ออะไร งานอะไร ใครเป็นเจ้าภาพ มีจุดประสงค์อย่างไร ให้ผู้ที่มาฟังได้ทราบ และอาจมีการขออภัยผู้ชมก่อน ถ้าสุ้มเสียง หรือการแสดง บกพร่อง
2. เพลงเชิญ ฝ่ายชายจะต้องร้องเชิญให้ฝ่ายหญิงลงจากเรือนมาเพื่อว่าเพลงกับตน

เพลงตัดเชิญ ฝ่ายหญิงจะร้องแก้ว่าการที่ลงมาช้าเพราะเป็นผู้หญิงก็ต้องแต่งกายให้สวยงาม อาจล่าช้าไปบ้างต้องขออภัย

3. เพลงถามข่าว ฝ่ายชายจะถามผู้หญิงว่า ชื่ออะไร บ้านอยู่ที่ไหน มีอาชีพอะไร
4. เพลงเปรียบ เป็นเพลงที่ทั้งสองฝ่ายกระทบกระเทียบเสียดสีซึ่งกันและกัน
5. เพลงไหว้ครู ร้องเพื่อระลึกถึงครู อาจารย์ซึ่งนำความรู้สั่งสอนมา ไหว้ทั้งคุณพระรัตนตรัย และพญามาร
6. เพลงปรึกษา หลังจากไหว้ครูแล้ว ก็จะปรึกษากันว่าจะเริ่มเล่นเรื่องอะไรก่อนดี
7. เพลงเกี้ยว เพลงเกี้ยวนี้มีหลายอย่าง ทั้งเกี้ยวธรรมดาและเกี้ยวหลอก ๆ
8. เพลงชวน เกี้ยวแล้วเมื่อชอบพอกัน ก็ชวนกันหนีหรือชวนไปชมนก ชมไม้
9. เพลงชมธรรมชาติ พรรณนาความงามของธรรมชาติ
10. เพลงเรื่อง เป็นเพลงที่เล่าเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น เรื่องเวสสันดร สุภมิต เกสินี เป็นต้น
11. เพลงลองปัญญา เป็นการซักถามประวัติของบางสิ่งบางอย่าง เพื่อทดสอบปัญญา
12. เพลงเกี้ยวแกมจาก ฝ่ายหญิงและชายสั่งลากันอวยชัยให้พรฝ่ายตรงกันข้าม บางทีก็ชวนไปอยู่ด้วยกัน
13. เพลงปลอบ เป็นเพลงที่บอกอย่าให้เสียอกเสียใจเมื่อลา
14. เพลงจาก เป็นเพลงที่บอกถึงความจำเป็นต้องจากลา
15. เพลงคร่ำครวญ แสดงถึงความรันทดในการพลัดพรากจากกัน
16. เพลงให้พร เป็นการให้พรเจ้าภาพ ผู้ดู รวมถึงหมอเพลงด้วยกัน
17. เพลงลา กล่าวลาเจ้าภาพ ผู้ดู และหมอเพลงที่ร่วมเล่นด้วยกัน

เพลงโคราชสมัยปัจจุบันอาจจะมีการแสดงอื่น ๆ เข้าแทรกเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศให้ผู้ฟังคลายความล้าจากการฟัง หรืออาจเป็นการแทรกเพื่อทำตามคำขอผู้ชมก็ได้ เช่นแทรกลำตัด เพลงฉ่อย หมอลำ เพลงลูกทุ่ง แหล่ ฯลฯ ในยุคก่อนนั้น จะมีการแทรกเพียงแหล่โคราชเท่านั้น แต่ต่อมา อาจจะเป็นเพราะอิทธิพลของการแสดงอื่น ๆ เข้ามามีบทบาทขึ้น จึงทำให้มีการผสมผสานทางด้านการแสดงกันมากขึ้น

ความเชื่อในการเล่นเพลงโคราช

ส่วนใหญ่หมอเพลงจะมีความเชื่อในเรื่องโชคลางพอสมควร เช่นในการก้าวขึ้นโรงเพลง จะมีการดูทิศตามฤกษ์รับ ก้าวแรกที่ขึ้น จะต้องเลือกดูตามทิศทาง โดยการหายใจ ถ้าข้างซ้ายคล่อง ก็ก้าวขาซ้ายขึ้น ทำนอง

สแกนด้วย CamScanner

เดียวกัน ถ้าข้างขวาหายใจสะดวก ก็ก้าวข้างขวาขึ้น เป็นต้น เมื่อขึ้นเวทีไปแล้ว ก็มีการเป่าคาถามหานิยม เพื่อให้ผู้ฟังชื่นชอบตนก็มี หมอเพลงบางคนเชื่อว่าหลังคาโรงเพลงนั้น ถ้าหากมีการมัดด้วยตอก หรือสิ่งอื่นใดจะทำให้คาถาอาคม สติปัญญาในการว่าเพลงเสื่อมลงไปด้วย ก็ขอร้องให้แก้มัดตอกออกก็มี

เพลงโคราชจากอดีตสู่ปัจจุบัน

สมัยก่อนนั้น เพลงโคราชเป็นที่นิยมมาก เพราะการแสดงมหรสพ ที่เป็นหัวใจของงานฉลองสมโภชใด ๆ ก็ตาม มีเพลงโคราชเพียงอย่างเดียว คนฟังเพลงก็มีเวลามาก ฟังกันตั้งแต่หัวค่ำจนรุ่งเช้า เมื่อหมอเพลงเล่นเพลงลา คือลาผู้ฟังลาเจ้าภาพ และเพื่อนหมอเพลงด้วยกัน จะมีปี่พาทย์ ฆ้อง กลอง บรรเลงรับ หมอเพลงจะรำตามกันไปยังบ้านเจ้าภาพ เจ้าภาพก็นำเงินค่าหมอเพลงมาให้ พร้อมทั้งเลี้ยงข้าวปลา อาหาร และห่อข้าว ของกินต่าง ๆ ให้เป็นเสบียง ในการเดินทางกลับ คนฟังจะอยู่ร่วมฟังงาน จนเสร็จสิ้นกระบวนการ จึงทยอยกลับเช่นกัน

เพลงโคราชสมัยก่อน ได้ไปเล่นหลายจังหวัด เช่น บุรีรัมย์ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก สุรินทร์ ตลอดจนถึงประเทศกัมพูชา สำหรับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลาง ก็ไปเล่นเป็นครั้งคราว ปัจจุบันค่านิยมของผู้ฟังเปลี่ยนแปลงไปมาก แม้แต่ผู้ฟัง ในจังหวัดนครราชสีมาเอง ก็เสื่อมความนิยมลงมาก บ้างก็เห็นว่า เพลงโคราชเป็นเพลงหยาบคาย และไม่น่าสนใจ แม้ทางราชการส่งเสริม ให้นำออกแสดง ทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ก็ต้องผ่านการตรวจ อย่างรัดกุม จะใช้ภาษาตรง ๆ เหมือนสมัยก่อนไม่ได้ถือว่าไม่เหมาะสม

ในการจัดงานฉลองสมโภชใดๆ มักจะมีมหรสพอื่นๆ เป็นคู่แข่งมากมาย เช่น ภาพยนตร์ มวย เพลงลูกทุ่ง ลิเก และรำวง เพลงโคราชจึงเป็นที่สนใจ สำหรับผู้ฟังรุ่นเก่าที่มีอายุค่อนข้างสูงแทบทั้งนั้น หมอเพลงโคราช ได้รวมตัวกัน เป็นคณะเพลงโคราช หลายคณะ และเข้ามาตั้งสำนักงานคณะ อยู่ในอำเภอเมืองเป็นส่วนใหญ่ เพื่อความสะดวก สำหรับมาติดต่อ หาเพลงไปเล่น หมอเพลงโคราช ต้องเล่นเพลงประยุกต์ ตามใจผู้ฟัง เช่น เล่นเพลงหมอลำ เล่นเพลงลำตัด และเพลงลูกทุ่ง พูดถึงท่ารำแตกต่างกันไป มีเพลงโคราชของคณะทองสุข กำปัง ที่ประยุกต์ เล่นแบบลำเพลิน คือนำเอาดนตรีสากล เข้ามาประกอบ แต่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก

การรวมตัวกันเป็นคณะเพลงโคราชปัจจุบันนั้น นางสองเมือง อินทรกำแหง เป็นผู้ริเริ่มตั้งขึ้นเป็นคนแรก เมื่อปี พ.ศ. 2499 ตั้งอยู่ที่ ถนนสุรนารายณ์และต่อมาก็มีคณะต่าง ๆ ตั้งขึ้นอีกหลายคณะ ข้อดีคือทำให้สะดวก ในการติดต่อจ้างไปเล่น ข้อเสียคือ เมื่อหมอเพลงอยู่คณะเดียวกัน ก็รู้ชั้นเชิงและฝีปากกัน ทำให้ฟัง ไม่สนุกสนาน มีผู้พยายามจะรวมคณะเพลงโคราชต่าง ๆ ก่อตั้งเป็นสมาคมเพลงโคราช แต่ยังไม่ได้รับความร่วมมือ จากหมอเพลงเท่าที่ควร

จากความเชื่อที่ว่า ท่านท้าวสุรนารี (คุณหญิงโม หรือ ย่าโมที่ชาวบ้านเรียกท่าน) ชอบเพลงโคราช ในสมัยที่ท่านมีชีวิตอยู่ จึงมีผู้หาเพลงโคราชไปเล่นให้ท่านฟัง เป็นการแก้บน ณ บริเวณใกล้ ๆ กับอนุสาวรีย์ ในตอนกลางคืนเป็นประจำ อาจเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้คนรุ่นใหม่ ได้รู้จักเพลงโคราช และหมอเพลงมีรายได้ประจำ แต่ก็มีผู้สนใจไปฟังไม่มากนัก

พูดถึงการดำเนินชีวิตของหมอเพลงรุ่นปัจจุบัน ส่วนใหญ่อาชีพทำนา และเล่นเพลงเป็นอาชีพรอง แต่หมอเพลง ที่มีชื่อเสียงเช่น ลอยชาย แพรกระโทก, ลำดวน จักราช, ทองสุข กำปัง, นกน้อย วังม่วง, รำไพ หัวรถไฟ ต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า การประกอบอาชีพ ของหมอเพลงโคราชยังทำรายได้ดี ยังเป็นอาชีพที่มั่นคงอยู่ หมอเพลงดังกล่าวนี้ แม้จะประกอบอาชีพอื่น เช่น ทำนา ทำไร่ เป็นนักธุรกิจ แต่อาชีพหลักคือเล่นเพลงโคราช

สแกนด้วย CamScanner

1. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านเกตรกรรม (หมอดินอาสา)

2. ที่ตั้ง 89 หมู่ที่ 15 ตำบลกลางดง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

3. ชื่อ ว่าที่ร้อยตรีณรงค์ วงศ์ระหงษ์ อายุ 59 ปี โทรศัพท์ 081-0745929

4. เนื้อหาสาระสำคัญในภูมิปัญญาท้องถิ่น

"หมอดิน" หมายถึงเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดิน ต่อมากรมพัฒนาที่ดินประสบปัญหา ความเสื่อมโทรมของที่ดินที่มากขึ้นแต่เนื่องจากบุคคลากรด้านการพัฒนาที่ดินมีจำนวนน้อย จึงได้มีการ คัดเลือกเกษตรกรจำนวนหนึ่งเพื่อทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดิน พวกเขาได้รับมอบหมายให้เป็น ตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดิน และมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ทำงานร่วมกันระหว่างเกษตรกรในหมู่บ้านของตน และเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดิน สำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่เกือบทั้งหมดบนพื้นที่ทางการเกษตร เกษตรกร เหล่านี้ได้รับการฝึกอบรมและได้รับมอบภารกิจตามความสมัครใจ ดังนั้นชื่อที่ได้รับและถูกเรียกขานจึงเป็น "หมอดินอาสา" หมอดินอาสาจะร่วมมือกับทางกรมพัฒนาที่ดินในการช่วยเหลือเกษตรกรเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีขึ้น และปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์ดินและการจัดการทรัพยากรดินที่ยั่งยืน ดังนั้นหมอดินอาสาจะได้รับการ สนับสนุนอย่างเต็มที่กับเครื่องมือแผนที่และคู่มือที่กรมพัฒนาที่ดินมีอยู่ เพื่อช่วยให้พวกเขาปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้พวกเขาจะได้รับสิทธิในการจัดตั้งฟาร์มตัวอย่างด้วยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับ กรมกรมพัฒนาที่ดิน 5 ภารกิจพื้นฐานคือ: (1) มีสิทธิดำเนินกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในการประกาศ ส่งข้อความถึงเกษตรกร เชิญชวนเกษตรกร ให้เข้าร่วมในการสังเกตศึกษาดูงานการประชุมเชิงปฏิบัติการและอื่น ๆ (2) เป็นศูนย์บริการข้อมูลและถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี ด้านการพัฒนาที่ดิน (3) หมอดินอาสาจะสามารถให้คำแนะนำพื้นฐานและคำตอบสำหรับคำถามที่พวกเขาอาจได้รับจาก เกษตรกร (4) พวกเขายังได้รับมอบหมายให้แจกจ่ายวัสดุทางการเกษตรเช่น ปูนขาว ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์เป็นต้น ให้กับเกษตรกร (5) พวกเขาได้รับมอบหมายให้ช่วยเหลือเกษตรกรในการทราบชนิดและความเหมาะสมในการท าการเกษตรขอ พื้นที่ที่ตนเองเป็นเจ้าของเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในการท าการเกษตรอย่างยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้หมอดินอาสายังได้รับมอบหมายให้ช่วยเกษตรกรในการจัดทำแผนการเกษตรและการจัดการอื่นตามความเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการปรับปรุงดินและการอนุรักษ์ การปฏิบัติงานของหมอดินอาสาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและการสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดินในการท างานของหมอดินอาสายังทำหน้าที่เป็นทูตระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินและสนับสนุนรัฐบาลในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการเริ่มต้นโครงการใหม่ เมื่อปฏิบัติงานในบทบาทของผู้ส่งสาร หมอดินอาสาจึงต้องให้ความสนใจกับข้อเสนอแนะ ความต้องการ ปัญหาและข้อสงสัยจากเกษตรกรเพื่อน าเสนอไปยังกรมฯ บางครั้งหมอดินอาสาก็ได้รับเชิญไปให้การอบรมแก่หน่วยงานรัฐที่สนใจ

เมื่อเกษตรกรได้รับการคัดเลือกแล้วจะได้รับการฝึกอบรมทั่วไปเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดการ ทรัพยากรที่ดินการอนุรักษ์และการปฏิบัติขั้นพื้นฐานหลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรมทั่วไปแล้วจะมีการจัด หลักสูตรการฝึกอบรมในระดับสูงขึ้นสำหรับเกษตรกรหัวก้าวหน้าที่ถูกเลือกจำนวน 10 คนจากแต่ละหมู่บ้าน แต่จะมีเกษตรกรรายย่อยเพียงคนเดียวที่ได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งให้เป็นหมอดินเป็นอาสาสมัครหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นตัวแทนหมู่บ้านของตนโดยการคัดเลือกระหว่างกันเองหรือผู้อำนวยการสถานีพัฒนาที่ดินประจำจังหวัดจะตัดสินจากผลงานของเกษตรกร นอกจากนี้ยังจัดให้มีการคัดเลือกอย่างต่อเนื่อง 3 ระดับสำหรับเขตการปกครองที่สูงขึ้น เช่น ตำบล อำเภอและจังหวัดด้วย การคัดเลือกตัวแทนของตำบลจะคัดเลือกจากหมอดิน

สแกนด้วย CamScanner

อาสาสมัครหมู่บ้านที่อยู่ภายใน ตำบลนั้นๆเพื่อให้มีหมอดินอาสาตำบลเพียงคนเดียวในแต่ละตำบล การคัดเลือกหมอดินอาสาอำเภอและ จังหวัดก็เป็นแบบเดียวกับที่กล่าวไว้ข้างต้น

หลังจากที่ได้ผ่านการฝึกอบรมและได้รับการคัดเลือกแล้วหมอดินแต่ละคนจะได้รับการจดทะเบียน อย่างเป็นทางการและจะได้รับใบรับรองความสามารถและเครื่องมือ นอกเหนือจากการฝึกอบรมขั้นพื้นฐาน แล้วจะมีการจัดฝึกอบรมเฉพาะทางให้กับหมอดินอาสาเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ของตน ตามความเหมาะสม กรมพัฒนาที่ดินจะจัดหลักสูตรการเสริมสร้างศักยภาพเพิ่มเติมสำหรับพวกเขาเป็นระยะ ๆ นอกจากนี้ยังจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ฝึกสอนที่เกี่ยวข้อง เพื่ออำนวยความสะดวกในบทบาทและกิจกรรมของพวกเขา กรมฯก็ยังให้การสนับสนุนให้ในลักษณะสิ่งของและเงินดังต่อไปนี้: 1. จัดหาวัตถุดิบสำหรับแปลงตัวอย่างให้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย 2. ค่าตอบแทนสำหรับการรวบรวมข้อมูล 3. ค่าใช้จ่ายในการติดต่อประสานงานในเครือข่ายและกับกรมพัฒนาที่ดิน 4. ค่าตอบแทนในกรณีเป็นวิทยากร 5. สิทธิในการผลิตวัสดุปรับปรุงดินและการอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น ปลูกหญ้าแฝก

สแกนด้วย CamScanner

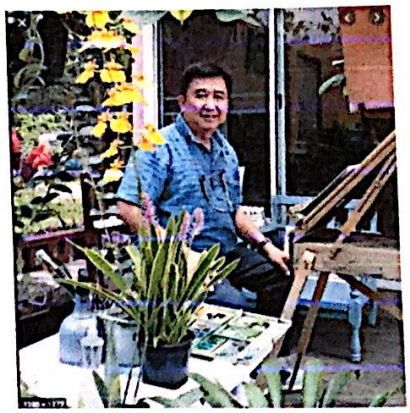

1. **ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น** ด้านศิลปกรรม

2. **ที่ตั้ง** 999 ตำบล กลางดง อำเภอปากช่อง นครราชสีมา 30130

3. **นายสุรินทร์ สนธิระติ** อายุ 68 ปี

สวนซ่อนศิลป์ ..... ปากช่อง เขาใหญ่

ทันทีที่เราก้าวเท้าเข้าไปในสวนลับแห่งหนึ่งย่านปากช่อง เราสัมผัสได้ถึงความร่มรื่น รกครึมของพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ สระน้ำ เสียงนกร้องเจื้อยแจ่ว และบรรยากาศสดชื่นของริมไม้ชายคลอง สวนลับแห่งนี้ รู้จักกันในนามของ "สวนซ่อนศิลป์" ที่ซึ่งมองไป ณ ที่แห่งใด ในสวนนี้จะพบศิลปะนานาชนิดแฝงกายอยู่อย่างรอดเร้นท่ามกลางธรรมชาติรายรอบ ที่เป็นต้นแบบของโรงเรียนชีวิต

สแกนด้วย CamScanner

สวนซ่อนศิลป์ ถือเป็นสถานที่สำหรับการเรียนรู้ สร้างแรงบันดาลใจ ก่อให้เกิดจินตนาการ ซึ่งเหมาะกับทุกครอบครัว ทุกเพศ ทุกวัย ที่จะเข้าไปค้นหาความมหัศจรรย์แห่งธรรมชาติ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และความงามของศิลปะในการใช้ชีวิต

สแกนด้วย CamScanner

คุณสุรินทร์ และ คุณอุทิศา สนธิระติจากความฝันของทั้ง 2 คนที่อยากจะมีบ้านเล็กในป่าใหญ่จึงได้ตัดสินใจสร้างป่าขึ้นมาบนผืนดินที่ว่างเปล่าผืนนี้ โดยเริ่มปลูกต้นไม้ ในเวลากลางคืนทุกวันตั้งแต่ 6 โมงเย็นจนถึงเที่ยงคืน การปลูกต้นไม้ใหญ่ของที่นี่ ไม่มีการเขียนแบบ เหมือนกับการวาดภาพ ลงบนดิน Create the Dream on Earth

การสร้างป่าที่ดูเป็นธรรมชาติและร่มรื่นมาจากฝีมือของมนุษย์จริง ๆ จากทุ่งข้าวโพดที่ว่างเปล่า และจากความฝันที่อยากจะมีบ้านเล็กในป่าใหญ่ ทำให้มีแรงบันดาลใจ มีความมุ่งมั่น และความตั้งใจ พยายามที่จะปลูกต้นไม้ เฝ้าดูแลบำรุงรักษา เอาใจใส่ด้วยความรัก และรอคอยต้นไม้เติบใหญ่

สแกนด้วย CamScanner

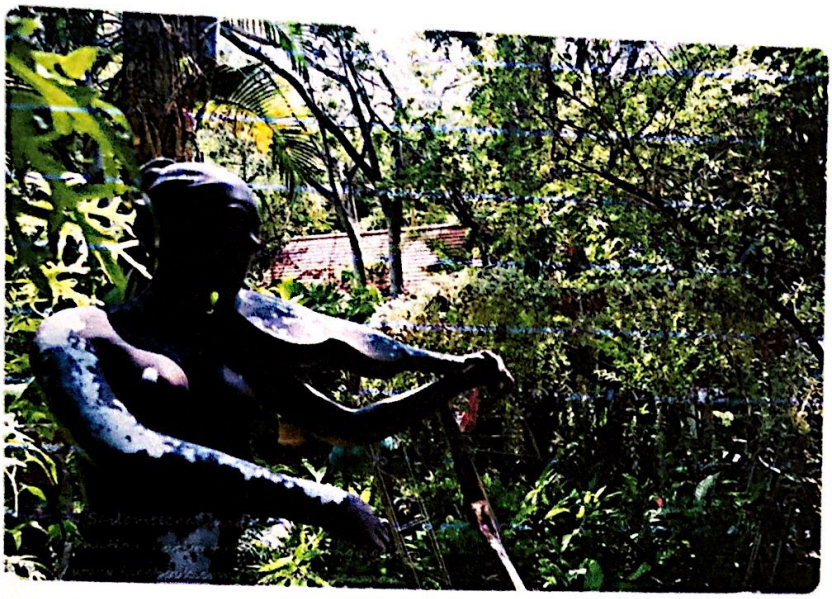

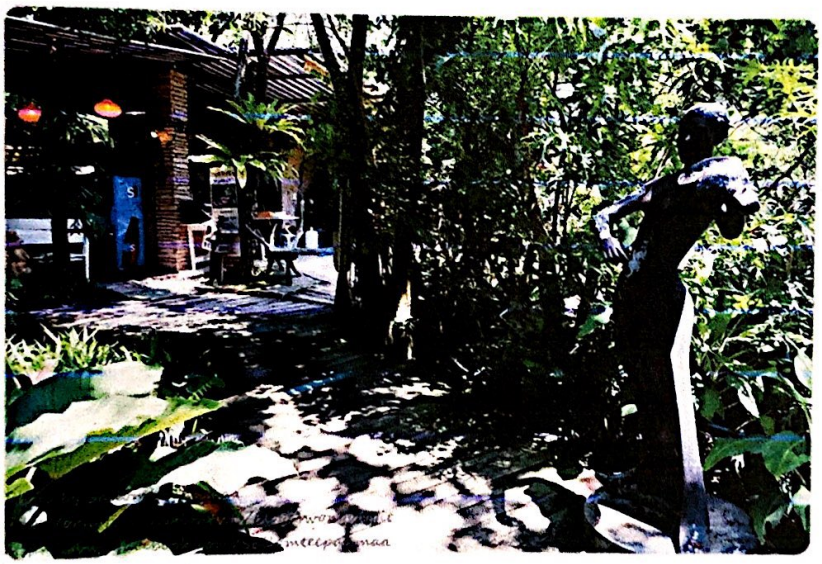

นับเวลาจากวันที่เริ่มลงมือทำจนถึงปัจจุบันนี้ เกือบ 30 ปี จึงทำให้ทุ่งข้าวโพด กลายมาเป็นป่าไม้ ที่มีต้นไม้ใหญ่หลาย 1,000 ต้น ทำให้ผืนดินแห่งนี้เป็นสถานที่หนึ่งที่มีการผลิตออกซิเจน และดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ส่วนหนึ่งของโลก เป็นตัวอย่างในการปลูกป่าที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด จึงได้เปิดให้ผู้คนได้เข้ามาเรียนรู้ ศึกษา ให้เกิดแรงบันดาลใจเพื่อกลับไปปลูกต้นไม้ในที่ดินของตัวเอง เพื่อช่วยลดภาวะโลกร้อนที่นับวันมีแต่ทวีความรุนแรงมากขึ้น

สแกนด้วย CamScanner

นอกจากธรรมชาติอันเขียวชะอุ่มของพันธุ์ไม้ต่าง ๆ แล้ว ยังมีสถานที่จำลองอีกมากมาย ที่ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างสรรค์งานศิลป์ อาทิ บ้านนักเขียน แกลลอรี่ภาพวาดประเภทต่าง ๆ ซึ่งบางส่วนยังใช้เป็นที่ผลิตงานศิลป์อย่างจริงจัง

สแกนด้วย CamScanner

มีมุมสวยๆมากมาย มีมุมนั่งจิบกาแฟ ร้านขนม และร้านอาหารต่าง ๆ หลากหลายสไตล์ สามารถชมงานศิลปะ เลือกซื้อสินค้าดีไซน์ สินค้าทำมือ และของที่ระลึกของสวนช่อนศิลป์ได้โซนนี้

De Lekker Grill & View ร้านสเต็กที่ได้รับรางวัลถนัดศรีชวนชิม แน่นอนไม่ควรพลาดเมนูสเต็กขึ้นชื่อ และยังมีเมนูน่าลองอื่น ๆ เช่น พาสต้า ไส้กรอกรมควันเสิร์มพร้อมสลัดและเฟรนฟรายกรอบ ๆ

สแกนด้วย CamScanner

ครัวข้าวปั้นย่าโม ร้านอาหารไทย-อีสาน มีเมนูรสจัดจ้านมากมายสำหรับผู้ที่ชอบทานอาหารไทยและ Secret Art Cafe & Ice Cream เป็นคาเฟ่เสิร์ฟกาแฟสดหอมๆ พร้อมกับไอศกรีมโฮมแมด

นอกจากนี้ ภายในบริเวณรอบๆยังมีขนมไทยสมัยรัชกาลที่ 2 คือ ขนมบุหลันดั้นเมฆ ให้ท่านได้เลือกทานอีกด้วย หากมีโอกาสได้เดินทางมาเที่ยวปากช่อง เขาใหญ่ ถือว่าพลาดไม่ได้เลยที่จะแวะเข้ามาเยี่ยมชม "สวนซ่อนศิลป์" แห่งนี้

สแกนด้วย CamScanner

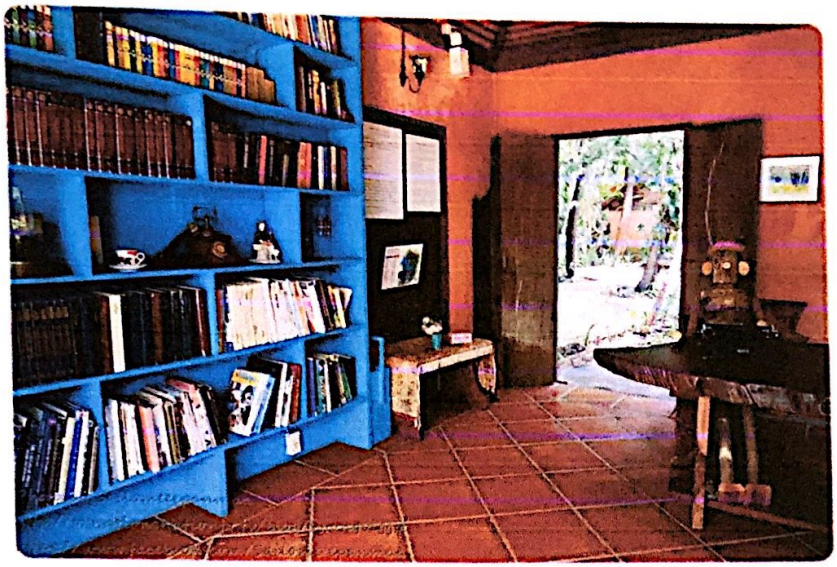

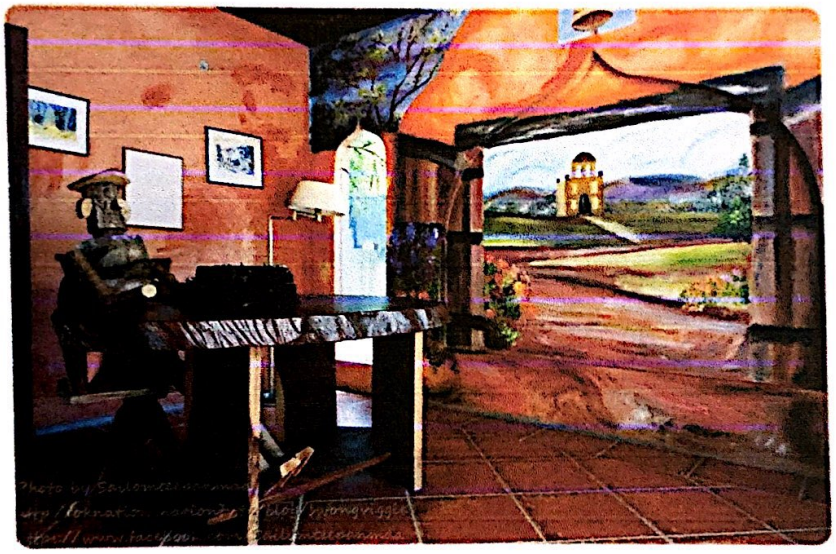

สแกนด้วย CamScanner

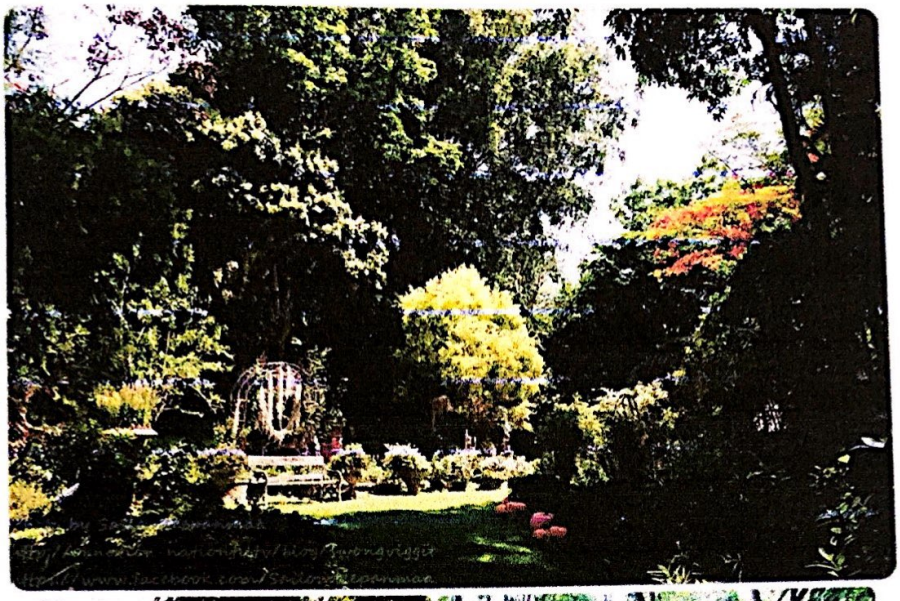

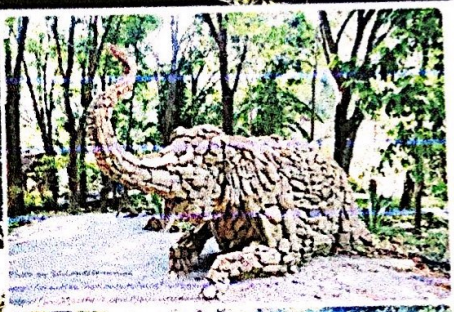

สแกนด้วย CamScanner

1. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน แพทย์แผนไทย (ลูกประคบสมุนไพรไทย)

2. ที่ตั้ง ตำบลกลางดง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

3. ชื่อ วราภรณ์ ประสาร (คุณตาล)

การทำลูกประคบสมุนไพร คือ การใช้สมุนไพรหลายๆ อย่างมาห่อรวมกัน ส่วนใหญ่เป็นสมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหย โดยนำมานึ่งให้ร้อนประคบบริเวณปวดหรือเคล็ดขัดยอกไงละท่าน....อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นระบบไหลเวียนโลหิตได้ดีเยี่ยม ด้วยศาสตร์แห่งการคิดค้นที่สามารถนำสาระสำคัญในสมุนไพรมาช่วยในการดูดซึมเข้าสู่ผิวหนังได้อีกด้วย ประโยชน์ของลูกประคบโดยรวมก็ ช่วยรักษาอาการเคล็ด ขัด ยอก และลดปวดได้

ร้านวราภรณ์ (คุณตาล) กลางดง

อุปกรณ์การทำลูกประคบ

1. ผ้าดิบสำหรับห่อลูกประคบ ขนาด กว้าง 35 x ยาว 35 เซนติเมตร 2 ผืน (เอาไว้ห่อนั่นละ)
2. เชือก หรือ หนังยาง
3. ตัวยาที่ใช้ทำลูกประคบ
4. หม้อสำหรับนึ่งลูกประคบ
5. จานหรือชามอลูมิเนียมเจาะรู (เพื่อให้ไอน้ำผ่านได้) รองลูกประคบ

สแกนด้วย CamScanner

ตัวยาที่นิยมใช้ทำลูกประคบ (ลูกประคบ 2 ลูก) สาเหตุที่ทำ 2 ก็เพราะเอาไว้เปลี่ยนเวลานำอีกลูกขึ้นนึ่งนั่นเอง จะได้ไม่ต้องรอ...

1. ไพล (500 กรัม) แก้ปวดเมื่อย ลดการอักเสบ
2. ผิวมะกรูดถ้าไม่มีใช้ใบแทนได้ (200 กรัม) มีน้ำมันหอมระเหย แก้ลมวิงเวียน
3. ตะไคร้บ้าน (100 กรัม) แต่งกลิ่น
4. ใบมะขาม (300 กรัม) แก้อาการคันตามร่างกาย ช่วยบำรุงผิว
5. ขมิ้นชัน (100 กรัม) ช่วยลดการอักเสบ แก้โรคผิวหนัง
6. เกลือ (1 ช้อนโต๊ะ) ช่วยดูดความร้อนและช่วยพาตัวยาซึมผ่าน ผิวหนังได้สะดวกขึ้น
7. การบูร (2 ช้อนโต๊ะ) แต่งกลิ่น บำรุงหัวใจ
8. ใบส้มป่อย (100 กรัม) ช่วยบำรุงผิว แก้โรคผิวหนัง ลดความดัน
9. ใบเป้า

วิธีการทำลูกประคบ

1. หั่นหัวไพล ขมิ้นชัน ต้นตะไคร้ ผิวมะกรูด ตำมะกรูด ตำพอหยาบๆ ตำพอหยาบๆ (เวลาประคบจะได้ไม่ระคายเคือง)
2. นำใบมะขาม ใบส้มป่อย (เฉพาะใบ) ผสมกับสมุนไพรข้อ 1 เสร็จ แล้วให้ใส่เกลือ การบูร คลุกเคล้าให้เป็นเนื้อเดียวกัน แต่อย่าแฉะจนเป็นน้ำเดือ...
3. แบ่งตัวยาที่เรียบร้อยแล้ว ใส่ผ้าดิบห่อเป็นลูกประคบประมาณลูกส้มโอ รัดด้วยเชือกให้แน่น (ลูกประคบเวลาถูกความร้อนยาสมุนไพรจะฝ่อลง ให้รัดใหม่ให้แน่นเหมือนเดิม)
4. นำลูกประคบที่ได้ไปนึ่งในหม้อนึ่ง ใช้เวลานึ่งประมาณ 15-20 นาที
5. นำลูกประคบที่รับความร้อนได้ที่แล้วมาประคบคนไข้ที่มีอาการต่างๆ โดยสับเปลี่ยนลูกประคบ

วิธีการประคบ

1. จัดท่าคนไข้ให้เหมาะสม เช่น นอนหงาย นั่ง นอนตะแครง ขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่จะทำการประคบสมุนไพร
2. นำลูกประคบที่รับร้อนได้ที่แล้วมาประคบบริเวณที่ต้องการประคบ (การทดสอบความร้อนของลูกประคบคือแตะที่ท้องแขนหรือหลังมือ)
3. ในการวางลูกประคบบนผิวหนังคนไข้โดยตรงในช่วงแรกๆ ต้องทำด้วยความเร็ว ไม่วางแช่นานๆ เพราะคนไข้จะทนร้อนไม่ได้มาก
4. เมื่อลูกประคบคลายความร้อนลงก็สามารถเปลี่ยนลูกประคบอีกลูกหนึ่งแทน (นำลูกเดิมไปนึ่งต่อ) ทำซ้ำตามข้อ 2,3,4

สแกนด้วย CamScanner

ประโยชน์ของการประคบ (จากตัวยาสมุนไพรและความร้อน)

1. บรรเทาอาการปวดเมื่อย
2. ช่วยลดอาการบวม อักเสบของกล้ามเนื้อ เอ็น ข้อต่อหลัง 24-48 ชั่วโมง
3. ลดอาการเกร็งของกล้ามเนื้อ
4. ช่วยให้เนื้อเยื่อ พังผืด ยืดตัวออก
5. ลดการติดขัดของข้อต่อ
6. ลดอาการปวด
7. ช่วยเพิ่มการไหลเวียนของโลหิต

สแกนด้วย CamScanner